

KÖLYÜK MAĞARASI

1950 yılında O. Kádíc tarafından kazılmıştır. Mağaranın, Ursus speleaus (mağara ayısı) iskelet kalıntıları bakımından zengin olan bir tabakasında burun kısımları karşılıklı konmuş ayı kafatasları gözlenmiştir. Hayvan kalıntılarının duruş pozisyonları burada insanların oturduğu izlenimini vermektedir. Belki de mağara insanlar tarafından ayı kültü ile ilgili olarak kutsal bir mekan olarak kullanılmıştır.

LÖKVÖLGYER MAĞARASI

Burada yapılan kazılarda mağara ayısı iskeletleri arasında iki yüzden işlenmiş küçük bir taş alet bulunmuştur. Büyük bir olasılıkla burası çok kısa süre kullanılmış olan bir konaklama yeridir.

MİSKOLC AÇIK HAVA BULUNTU YERİ

Bükk tepelerinden elde edilmiş kalsedonların işlenmesiyle şekillendirilmiş Üst ya da Geç Üst Paleolitik döneme ait yontmataş aletler ele geçirilmiştir.

SÁGVÁR

Burası bir açık hava istasyonudur. Burada Gravettien'e ait bir tabakada taş aletlerle birlikte bir de ocak yeri saptanmıştır.

SUBA-LYUK MAĞARASI

Burayı J. Dancza ve O. Kádíc kazmış ve incelemişlerdir. 30 cm. kalınlığında killi bir tabakada Pleistosen bir fauna ve odun kömürleri Moustérien tipte taş aletler ortaya çıkarılmıştır. Endüstri topluluğu içinde çok iyi işlenmiş kenar kazıyıcılar, iki yüzden işlenmiş aletler ve kemikten basit buluntular dikkati çekmektedir. Burada killi tabakanın üzerinde metrelerce kalınlıkta kalker parçaları bulunmuştur. Ancak bu son tabakada yontmataş aletler son derece azdır.

SÜTTO BULUNTU YERİ

Macaristan'da bir açık hava buluntu yeridir. 1926 yılında Kormos tarafından bulunmuştur. 5-8 m. kalınlık arasında değişen lös oluşumları içinde hayvan kemikleriyle birlikte Üst paleolitik tipte taş aletler ele geçmiştir. Bu lös taşıntısının altında normal topraklı ve aletsiz tabaka sıcak bir iklimle ilgili olarak oluşmuştur.

ÇEK CUMHURİYETİ (ÇEKYA)

Batıdaki ülkeler içinde oldukça yoğun bir biçimde araştırılmış ve Paleolitik Çağ açısından önemli merkezleri olan bir ülkedir.1 Ocak 1993 'de Çek Cumhuriyeti (Çekya) ve Slovakya olmak üzere iki ayrı ülkeye ayrılmıştır. Bu ülkelerde saptanan başlıca buluntu yerleri ve bu buluntu yerlerinden ele geçen buluntuları kısaca görelim:

BRNO: Brno Çek Cumhuriyeti'nin en büyük ikinci şehridir. Şimdi olmayan Moravya'nın başkentidir. Bu şehrin sınırları içinde Paleolitik Çağa ait birçok mezar ele geçirilmiştir. Bunlardan bir tanesi lösler içinde ve 4 m. derinlikte bulunmuştur. Bu mezar yetişkin bir insan iskeleti vermiştir. İskelet 600 böcekkağından oluşmuş bir kolye taşımaktadır. Yine fildişinden ortaları delinmiş, disk biçimli birçok parça ve aynı maddeden bir erkek heykelciği bu iskeletin çevresinde bulunan ölü hediyeleridir. Gerek mezarın altı, gerekse kemikler kırmızı aşı boyası ile boyanmıştır. Yine mezar çukuruna bir mamut kürek kemiği ile 2 tane tos dişi, kılı gergedana ait bir kafatası ve kaburga kemikleri, birkaç at dişi ve bovid dişi yerleştirilmiştir. Brno'da bulunan gömütler, yaşları açısından Üst Paleolitik dönemin başlangıcına iniyor görünmektedir. Gösterdikleri özellikler bakımından Fransa'daki Dordogne Bölgesi'nde bulunan Combe-Capelle istasyonunda bulunan insan kalıntısıyla karşılaştırılmıştır. Bu insan ise Cro-Magnon insanının bir varyetesi olarak kabul edilmektedir.

Görüldüğü gibi Brno istasyonu özellikle vermiş olduğu Üst Paleolitik mezarlarla önem taşımaktadır. Anadolu'da henüz bu anlamda buluntular saptanmamıştır. Ancak Üst Paleolitik mezarların günümüze kadar ulaşmasında hiç kuşkusuz ki Çek Cumhuriyeti'nde önemli yer kaplayan löslerin önemi çok büyüktür.

DOLNÍ VESTONICE: Burası Brno bölgesinde, Güney Moravya'da Üst Paleolitik bir buluntu yeridir. Pavlov tepelerinin dibinde Hustopěce'nin kuzeydoğusunda yer almaktadır. İlk kez 1922 yılında keşfedilmiştir. 1924-1928 yılları arasında K. Absolon, 1939 yılında A. Bohmers ve 1947-1952 yılları arasında ise B. Klima tarafından kazılarak araştırılmıştır. Araştırma ve kazılar sırasında ele geçen kalıntılar, burada çok yoğun bir mamut avcılığının yapıldığını elde edilen mamut kemikleriyle ortaya koymuştur. Nitekim burada mamut kemiklerinden oluşmuş büyük çapta mutfak artıklarına rastlanılmıştır. Buluntular genel durumları bakımından Gravettien'e (Üst Aurignacien) bağlanırlar. Ele geçen on binlerce alet arasında dilgiler üzerine yapılmış ön

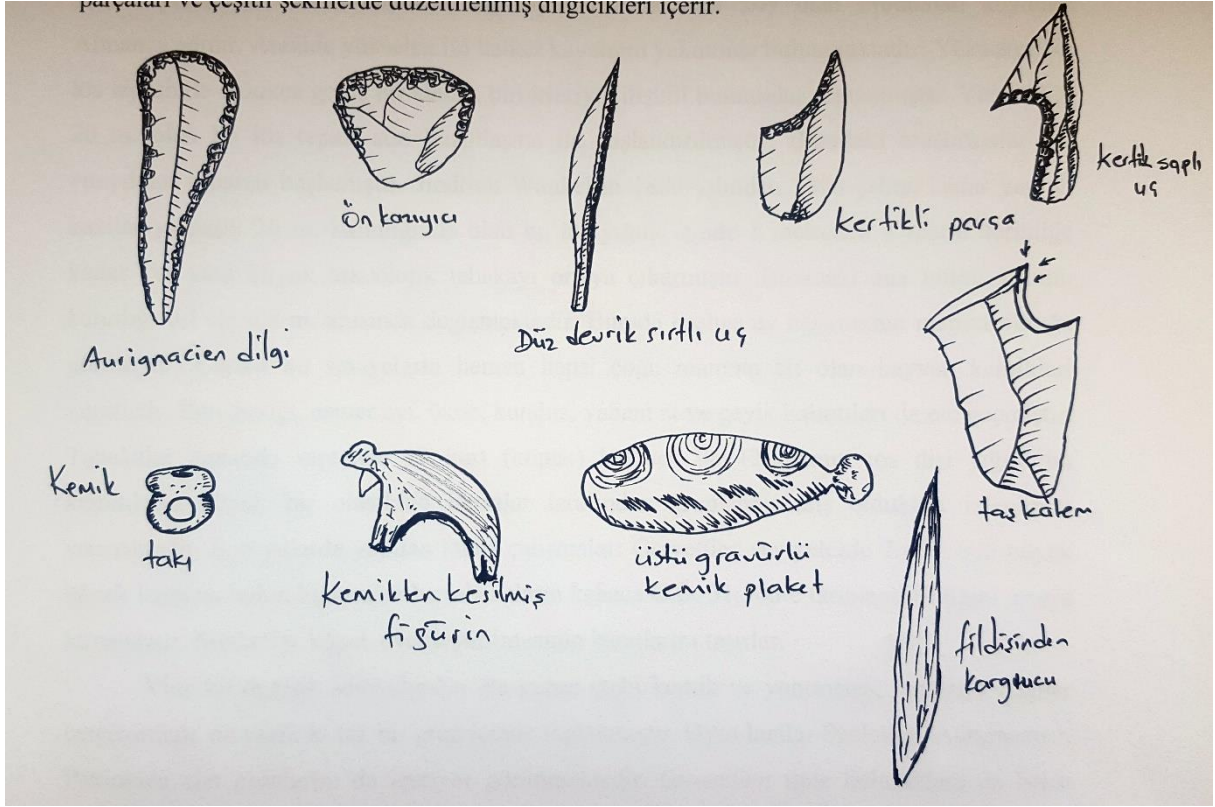
kazıyıcılar, taş kalemler ve kenar kazıyıcılar başta gelen aletlerdir. Gravette uçlar ve mikro Gravetler çok sayıdadır.

Burada çok ünlü bir kadın heykelciği ele geçirilmiştir. Dolni Vestonice’de yapılan kazılar lösler içine gömülmüş iki büyük yerleşim yerini tanımaya ve incelemeye olanak vermiştir. Bunlardan biri 5 tane ocak yeri içermektedir. Burada çok büyük bir kemik çukuru bulunmuştur. Bu çukur avcılar tarafından kamp yerinin yakınında bulunan bataklığın içine sürüklenerek avlanan 100 kadar mamuta ait kemikler içermektedir. Yerleşim yerinin kenarında ise 40 yaşlarında bir kadına ait mezar bulunmuştur. 2 mamut kürek kemiği ile kaplanmış olan bu mezar içindeki iskelet, kıvrılmış pozisyonda ve sağ tarafına doğru yatmaktadır. Kırmızı aşı boyasıyla yoğun bir biçimde boyanmıştır. Yaklaşık 6 m. çapındaki ikincil oturma yeri, taştan daire biçimli bir duvar ile çevrilmiştir. Yapının bir tarafından alınan toprak ile öbür tarafı doldurularak zemin düzleştirilmiştir. Ortadaki bir çeşit tonozlu fırın hayvan figürinleri içermektedir. Bu hayvan figürinleri topraktan şekillendirilmişlerdir ve büyük bir olasılıkla fırının içinde pişirilmiştir. C14 yöntemiyle elde edilen yaş bu yerleşim yerlerini G.Ö. 28.000 ile 26.000 yıllarına bağlamaktadır.

PAVLOV: Dolni Vestonice ile aynı bölgede yer alır. Pavlon güney Moravya’da bir köy ve tepenin adıdır. Bu köyün hemen yakınında Üst Paleolitik insanlarına ait PAVlov I ve Pavlov II olmak üzere kamp yerlerinin izleri bulunmuştur. Bu açık hava buluntu yerleri lösler içinde korunmuş olarak bulunmaktadır. Yaşları C14 yöntemi ile G.Ö. 22.800 civarında saptanmıştır. Burada 11 tane oval planlı çadır gün ışığına çıkarılmıştır. Bunlar uzun eksenleri boyunca sıralanmış ocaklar içermektedir. Ocakların yanı başında oyulmuş küçük çukurlar mutfak hazırlıklarında rol oynamış görünmektedir. Kemikten şekillendirilmiş hayvan figürinleri ocaklar içinde pişmiş bulunmaktadır. Bu yerleşme yerinden elde edilen yontmataş endüstrisi çok sayıda aletlerden oluşur. Kenarı yay şeklinde ya da düz olarak devrilmiş dilgiler, eğik budanmış dilgiler, taş kalemler, font-yves tipte dilgicikler ve kertikli uçlar bu aletler arasındadır. Taşınabilir kemik nesnelere; elips kesitli kargı uçlarından, geometrik motiflerle süslenmiş ren geyiği boynuzlarından, mamut kürek kemiklerinden yapılmış küreklerden ve ren geyiği boynuzlarından oluşur. Yine aynı şekilde fildişi ve kalkerden hayvan ve kadın heykelcikleri de ele geçmiştir. Bu topluluk Doğu Gravettien’ine ya da Pavlovien kültürüne bağlanmıştır. Dolni Vestonice’den daha yeni gözükmektedir.

PAVLOVIEN: Bazen Doğu Gravettien’i (Kostenki Kültür) olarak adlandırılan Doğu ve Orta Avrupa’nın bir Üst Paleolitik (Erken Gravettien-G.Ö. 30.000-25.000) kültür tipidir. Adını biraz

önce sözünün ettiğimiz Pavlov sitinden almıştır. Yontmataş endüstrisi Aurignacien dilgileri, omurgalı ön kazıyıcıları, çok sayıda taş kalemi, sırtı devrik dilgileri, düzeltili parçaları ve çeşitli şekillerde düzeltilenmiş dilgicikleri içerir.

LAUTSCH (Mladěc): Brno yakınında, yaklaşık olarak bu şehrin 70 Km. kuzeydoğusunda yer alan Paleolitik bir yataktır. Moravya’da yer alır. J. Szombathy tarafından kazılmıştır. Sayıca az tipik aletler vermiştir. Bununla birlikte kemikten baklava biçimli büyük kargı uçları içeren Aurignacien tipte bir endüstri saptanmıştır. Orta Avrupa’nın birçok merkezinde rastlanan bu nesnelere “**Lautsch uçları**” olarak tanımlanmıştır. Burada çocukları da içeren yarım düzine insan iskelet kalıntıları ele geçirilmiştir. Cro-Magnon türüne ait bu insanlar G.Ö. 31.000’e tarihlenmişlerdir. Buna bağlı 8 buluntu yeri daha vardır.

KULNA HÖHLE: Moravya’da bir mağaradır. Dolgunun alt kısmında sıcak bir evrenin varlığı saptanmıştır. Tayacien’e ait fazla tipik olmayan aletler ele geçmiştir. Bunu sayıları fazla olmayan kenar kazıyıcı ve uçların bulunduğu bir Orta Paleolitik izler. Daha üstte iki yüzeyli küçük aletlerin bulunduğu bir tabaka vardır. Buradaki iki yüzeylilerin Micoq tipinde oldukları

ileri sürülmektedir. Bu tabakayı Üst Paleolitik Magdalenien kültürü var olduğu bir tabaka izlemektedir. En üstte ise Mezolitik Çağ tabakası bulunmaktadır.

PRÉDMOST: (Üst Paleolitik (Gravettien) G.Ö. 29.000-23.000) Orta Moravya bölgesinde Prerov yakınında Běcva nehrinin sağ kıyısı üzerinde bir köy olan Predmosti köyünün Almanca adıdır. Arazide yükselen iki kalker kayalığının yakınında bulunmaktadır. Yüksekçe bir lös tepesinde oldukça geniş bir alanda birbirleriyle ilişkili buluntular saptanmıştır. Yüksekliği 20 m. olan bu lös tepesi son buzullaşma ile yaşlandırılmıştır. Buradaki araştırmalar 19. yüzyıldan itibaren başlamıştır. Jindrich Wankel'in 1880 yılından 1886 yılına kadar yaptığı kazılar yaklaşık 20 m. kalınlığında olan bu lös yığını içinde 1 metreden 4 metre derinliğe kadar yer alan birçok arkeolojik tabakayı ortaya çıkarmıştır. Buradaki ana kültür katının kalınlığı 0,1 ile 0,8 m. arasında değişmektedir. Burada başlıca av hayvanının mamut olduğu görülüyor. Çünkü bu seviyelerin hemen hepsi çoğu mamuta ait olan hayvan kemikleri vermiştir. Ren geyiği, esmer ayı, öküz, kunduz, yabani at ve geyik kalıntıları da ele geçmiştir. Tabakalar arasında saptanan 12 kurt (köpek) kafatası ile 13 mamut tos dişi yığını bu kemiklerin büyük bir olasılıkla insanlar tarafından gruplandırılmış oldukları izlenimini vermektedir. Son yıllarda yapılan fauna çalışmaları Gravettien seviyelerde 7 adet tam büyük köpek kafatası bulunduğunu ve bu tabakaların kabaca G.Ö. 31.500'e tarihlendirildiğini ortaya koymuştur. Bunlar ilk köpek evcilleştirilmesinin kanıtlarını taşırlar.

Yine bu değişik seviyelerden ele geçen çoğu kemik ve yontmataş, bugünkü bilgiler çerçevesinde ne yazık ki tek bir grup içinde toplanmıştır. Oysa bunlar Szeletien, Aurignacien, Pavlovien alet gruplarını da içeriyor görünmektedir. Gravettien tipte buluntulara da bolca rastlanmıştır. Magdalenien ve Aurignacien tiplere uyan aletler de vardır. Ana kültür katının biraz üzerinde ise birkaç tane yaprak uç bulunmuştur. Breuil ve Obermaier gibi bazı araştırmacılar bu gibi buluntuları dikkate alarak Predmost'da Fransa'daki ile çağdaş bir Solutreen'in varlığı üzerinde durmuşlardır. Buna karşılık Freund burada bir Gravettien sonrası yaprak uç kültürünün kabul edilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Freund çok geniş ve çoğunun stratigrafik durumu belli olmayan buluntuları inceleyerek bunlar içinde Magdalenien karakter gösteren birkaç alet saptamıştır.

Bu durumda şöyle bir hipotez ortaya atılabilir: Üstteki kültür tabakasının üst kısımlarının Magdalenien'e ait olduğu, alt kısımlarının ise yaprak uç evresini belirttiği düşünülebilir. Ana kültür katını altında değişik yerlerde ve değişik derinliklerde buluntu bölgeleri saptanmıştır. Bunlar lösün temeline yani Würm buzul çağı erken evresine kadar inmektedirler. Bugün Aurignacien olarak kabul edilen birçok aletin ana kültür katının altında bulunan bu tabakalardan birine ait olduğu düşünülebilir. Freund bu Üst Paleolitik tiplerden

başka Orta Paleolitik karakter gösteren 1000 kadar alet saptamıştır. Bu aletler arasında 2 adet kuvarsit iki yüzeyle alet, Mousterien tipte uçlar, Levallois ya da Clactonien tipte geniş dilgi ve yongalar, birkaç yüz adet kenar kazıyıcı bulunmaktadır. Bu alet tiplerinin zaman bakımından farklı buluntu yerlerine nasıl yerleştirileceği sorunu kesin olarak çözümlenememiştir.

Jan Knies alttaki löslü kısımlarda, içlerinde birbirinden güzel Acheuleen aletler, yani iki yüzeyle aletler bulunan iki ocak yeri saptamıştır. Bazı yaprak uçların yaşları husus çok tartışmalıdır. Freund bazı yaprak uçların Aurignacien öncesine ait olabileceklerini kabul etmektedir. Aletlerin % 85'i çakmaktaşıdan üretilmiş olup, kuvars ve kuvarsit azdır. Yine ender olarak dağ kristali de kullanılmıştır. Burada yine Üst Paleolitiğe ait çok sayıda kazınmış geometrik şekillerle süslü fildişi ya da kemik nesne bulunmuştur. Ayrıca ren geyiği boynuzundan yapılmış kazmalar, fildişi bir çatal buluntular arasında yer almaktadır. Mamut tos dışından silindir biçimli nesnelere ve çam dalları motifleriyle bezenmiş parçalar ele geçmiştir. Bazı mamut kemikleri kırmızı aşı boyasıyla boyanmış motiflerle süslüdür. Yine fildişinden yapılmış yassı bir mamut figürünü ile mamutun bacak kemiğinden yapılmış hocker şeklinde insan figürleri, mamut tos dışından yontulmuş stilize bir kadın figürünü gibi tasvirler hiç kuşkusuz ki ana kültür katına aittirler. 1894 yılında Karel J. Maška tarafından incelenmiş olan bir mezarın da ana kata ait olması kuvvetle olasıdır. Bu mezar 4x2,5 m. çaplarında ve 0,5 m. derinliğinde oval bir çukur halindedir. 8 ergin ve 12 çocuk ile buluş çağındaki bir genci içeren kolektif bir gömüttür. 20 adet olan iskeletler üst üste ve yan yana olup hocker pozisyonundadır. Bu iskeletler üzerlerine yığılmış olan taşlarla örtülüdürler. Gömütün etrafı mamut kürek kemikleriyle çevrelenmiştir. Yine çukurun içinde kalın bir kireç tabakasıyla kaplanmış 3 tane çakmaktaşı kıymığı çıkmıştır. Çukurun kenarlarında ise kar tilkilerine ait sayısız kemik bulunmuştur. İskeletler "Predmost ırkı" ya da "Doğu Cro-Magnon"ları olarak adlandırılan bir Homo sapiens türüne bağlanmışlardır. Bu tip uzun boyları, çok kuvvetli dolikosefal kafatasları ve büyük kafa hacimleriyle nitelenmişlerdir ki bunları Cro-magnon'lara yaklaştıran da bu özelliklerdir. Fakat buna karşın oldukça geriye kaçan bir alın ve kuvvetli kaş kemerleri gösterirler ki bu da onlara daha az evrimleşmiş bir görünüm verir. Bununla birlikte Homo neanderthallerin bazı çizgilerini muhafaza etmiş Homo sapienslerin ilkel bir formu olarak kabul edilirler. Ancak yapılan araştırmalarda iki tür arasında genetik olarak bir ortaklık bulunmamıştır.

ŞPKA: Çek Cumhuriyetinde bir mağaradır. Maška tarafından 1880 yılında kazılmıştır. Burada iki kültür seviyesi saptanmıştır. Altındaki tabakada alet çok azdır. Buna karşılık üstte 4000 alet

açıĝa çıkarılmıştır. Bunların bir kısmı Mousterien tiptedir. Bu tabakada bir ocak yanında bir insan çenesi de bulunmuştur. Üstteki lös katında bulunan aletler ise Üst Paleolitik döneme aittir.